

Turizam otoka Hvara

Fabijanović, Nika

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:779209>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Nika Fabijanović

Turizam otoka Hvara

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc., Zoran Curić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Turizam otoka Hvara

Nika Fabijanović

Izvadak: Otok Hvar jedna je od poznatijih hrvatskih turističkih destinacija. Turizam se na otoku pojavio prije 150 godina i čini glavnu gospodarsku djelatnost otoka. Dugu turističku tradiciju temelji ponajprije na prirodnim i društvenim atraktivnim faktorima. U administrativnom smislu, otok Hvar podijeljen je na četiri jedinice lokalne samouprave: Grad Hvar, Grad Stari Grad, općinu Jelsu te općinu Sućuraj. Jedan od ciljeva ovog rada je analizirati aktualno turističko stanje u navedenim jedinicama. Osim navedenog, rad se bavi učincima turizma na otok te pruža uvid u povijesni tijek razvoja turizma.

30 stranica, 16 grafičkih priloga, 1 tablica, 68 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: turizam, otok Hvar, aktualno turističko stanje, učinci turizma, povijesni tijek

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Tema prihvaćena: 13. 2. 2020.

Datum obrane: 3. 7. 2020.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Tourism of the Island Hvar

Nika Fabijanović

Abstract: The Island of Hvar is one of the more famous tourist destination. Tourism on Hvar dates back to 150 years ago and makes the main economy of all islands. Long tradition of tourism is based on natural and social attractive factors. Island Hvar is divided into four units of local administration: City of Hvar, City of Stari Grad, district Jelsa and district Sućuraj. One of the goals of this work is to analyze actual state of the touristic districts. Accelt of all above, this work is exploring impacts of tourism on island and makes insight in historical development of tourism.

30 pages, 16 figures, 1 tables, 68 references; original in Croatian

Keywords: tourism, Island Hvar, recent touristic situation, impacts of tourism, historical development

Supervisor: Zoran Curić, PhD, Full Professor

UndergraduateThesis title accepted: 13/02/2020

Undergraduate Thesis defense: 03/07/2020

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. GEOGRAFSKI FAKTORI RAZVOJA TURIZMA NA OTOKU HVARU	1
2.1. Prirodni atraktivni faktori	2
2.1.1. Geološka i geomorfološka obilježja prostora	2
2.1.2. Hidrogeografska obilježja prostora	4
2.1.3. Klimatska obilježja prostora	5
2.1.4. Flora i fauna otoka Hvara	6
2.1.5. Zaštićena područja na otoku Hvaru	7
2.2. Društveni atraktivni faktori	8
2.2.1. Kulturno-povijesni spomenici	8
2.2.2. Kulturne ustanove	9
2.2.3. Kulturne i zabavne manifestacije	10
2.3. Komunikativni faktori	11
3. POVIJESNI RAZVOJ TURIZMA NA OTOKU HVARU	12
3.1. Predturističko razdoblje	12
3.2. Razdoblje pojave modernog turizma	13
3.3. Razdoblje između dva svjetska rata	14
3.4. Razdoblje socijalizma	16
4. AKTUALNO STANJE TURIZMA NA OTOKU HVARU	17
4.1. Turistički promet	17
4.2. Smještajni kapaciteti	20
4.3. Oblici turizma	22
5. UČINCI TURIZMA I ODRŽIVI TURIZAM NA OTOKU HVARU	24
5.1. Učinci turizma	24
5.2. Održivi turizam	26
6. ZAKLJUČAK	26

POPIS LITERATURE I IZVORA.....	27
Literatura:.....	27
Izvori:.....	28
Internetske stranice:.....	29
POPIS SLIKA I TABLICA.....	30
Popis slika.....	30
Popis tablica.....	30

1. UVOD

Srednjodalmatinsko otočje kojemu pripada i otok Hvar jest prostor specifičnih prirodno-geografskih i društveno-geografskih obilježja. Zahvaljujući tim obilježjima, otok Hvar razvija turizam već 150 godina te je jedna od poznatijih turističkih destinacija Hrvatske. Cilj ovog prvostupničkog rada je pružiti uvid u geografske faktore razvoja turizma, povijesni razvoj turizma te analizirati osnovne pokazatelje razvoja turizma na otoku. Osim navedenog, rad će analizirati pozitivne i negativne učinke turizma na prostor.

Sl. 1. Geografski položaj otoka Hvara

Izvor: Čirjak i Mamut, 2017, <https://hrcak.srce.hr/188388>

2. GEOGRAFSKI FAKTORI RAZVOJA TURIZMA NA OTOKU HVARU

Na razvoj turizma nekog područja utječe nekoliko skupina faktora. Te skupine su: pokretački faktori, privlačni faktori te posrednički faktori. Pokretački faktori odnosno faktori ponude dijele se na: prirodne atraktivne faktore, društvene atraktivne faktore, receptivne faktore te komunikativne faktore (ur. Blažević, 1985). U ovome radu stavit će se naglasak upravo na pokretačke faktore s obzirom na činjenicu da je otok Hvar receptivno turističko područje.

2.1. Prirodni atraktivni faktori

Skupinu prirodnih turističkih atraktivnosti čine: reljefne i geološke karakteristike, klimatska obilježja, hidrografski elementi i neke biogeografske zajednice (ur. Blažević, 1985). Osim navedenih prirodnih atraktivnosti, rad će se osvrnuti na zaštićena područja otoka Hvara.

2.1.1. Geološka i geomorfološka obilježja prostora

Otok Hvar građen je od trijaskih, krednih (rudistni vapnenac, dolomit), eocenskih (lapor) i pleistocenskih (prapor) naslaga. Vapnenac i dolomit koji dominiraju na otoku tvore otočna uzvišenja. Od njih je građen i glavni greben s najvišim otočnim vrhom (Sveti Nikola 628 m), Humom, Česminovom glavom, Križišćem, Humcem, Gomilicom i dr. Meki lapori grade južnu obalu otoka. U njima je djelovanjem mora stvoren velik broj uvala (Zaraće, Milna, Pokonji Dol, luka grada Hvara). Prapor se nalazi u području istočno od Jelse. Nastao je u pleistocenu, geološkom periodu u kojem je otok bio dio kopna.

Sl. 2. Pogled na najviši vrh otoka – Sv. Nikolu i kapelicu sv. Nikole

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 15. 3. 2014.

Na zapadnom dijelu otoka nalaze se najviše visine, dok protezanje najvišeg hrpta ide od zapada prema istoku. Najniži dio Hvara je njegovo sjeverno proširenje (od Starograskog zaljeva do Jelse). Najviši nagibi padina također su vidljivi na južnim obalama dajući na taj način turističku posebnost obalnom prostoru s izraženim klifovima, ali i manjim plažama izuzetnih oblika. Ove strme obale imaju estetsko značenje, ali za kupališni turizam najbolje su niske i lako pristupačne

obale. Odlika i razvijenost krškog reljefa osim na površini, očituje se i u pojavi brojnih speleoloških objekata. Hvarska obala duga je 254,2 km. Koeficijent razvedenosti obale iznosi 4,14 te je Hvar jedan od razvedenijih hrvatskih otoka. Zapadni dio otoka ističe se svojom razvedenošću. Tu se nalaze svi veći zaljevi, odnosno uvale: Starogradski zaljev, Nedomišaljski zaljev, Vrboski zaljev, Hvarski zaljev te otoci. U njegovoj neposrednoj blizini, uz sjevernu obalu, nalaze se otoci Zečevo i Duga. Uz južnu obalu je više otoka. Tu se nalaze Paklinski otoci, Gališnik, Pokonji Dol i Šćedro (Mihovilović i dr., 1995). U sastavu plaža sudjeluju pijesak i valutice što je vrlo pogodno za turizam. Manje šljunkovite i pješčane plaže oblikovane su u brojnim uvalama (Bognar, 1990).

Sl. 3. Špilja Sv. Nedilja s kapelicom Gospe od Snijega

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 15. 3. 2014.

Za turizam na otoku bitni su sljedeći geomorfološki fenomeni: Grapčeva špilja, špilja Sv. Nedilja, najviši vrh otoka – Sv. Nikola, Crvene stijene u blizini Sv. Nedilje, otoci Šćedro i Paklinski otoci te brojne plaže (Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, 2018). Grapčeva špilja najvažnije je neolitsko nalazište na Jadranu. Nalazi se južno od zaseoka Humac u središnjem dijelu otoka, na 300 metara nadmorske visine. Na njenom ulazu turisti imaju veličanstven pogled na poluotok Pelješac, Korčulu, Lastovo, Sušac te Vis (Novak, 2006). Turistima koji su željni avanture zanimljiva je i špilja Sv. Nedilja s kapelicom Gospe od Snijega i cisternom u jugozapadnom dijelu otoka zapadno od grebena Sv. Nikola kojoj je pristup moguć iz naselja Sv. Nedilja (Mihovilović i dr., 1995). U novije vrijeme, uvjete za razvoj sportsko-rekreacijskog turizma pruža i najviši vrh otoka – Sv. Nikola. Osim iznimnog pogleda, na samom

vrhu nalazi se i kapelica pod nazivom sv. Nikola koja se prvi put spominje u 15. stoljeću. U blizini Sv. Nedilje nalaze se Crvene stijene koje se navode kao prirodni fenomen okomito raslojenih stijena crvenkaste boje koje se strmo spuštaju u more (Majnarić, 2003). Što se tiče plaža, otok Hvar sadrži 75 plaža ukupne duljine 248 km. Neke od najpoznatijih su: Grebišće, Palmižana, Dubovica i Jelsa (Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, 2018).

Sl. 4. Unutrašnjost Grapčeve špilje

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 19. 3. 2019.

2.1.2. Hidrogeografska obilježja prostora

Hvar je zbog svoje karbonatne građe bezvodan. U okolici grada Hvara pitka voda nalazi se uz površinu. Podzemna voda izvire u području Jelse, Vrisnika i Svirča. Godine 1987. otok je spojen vodovodom s kopna. U vrijeme turističke sezone broj ljudi poraste pa je potreba za vodom povećana. Na otoku Hvaru bio je nedovoljno osiguran kapacitet vodovodne mreže, što je dugo vremena usporavalo turistički razvoj (Mihovilović i dr., 1995).

Glavni atraktivni faktor ove skupine jest Jadransko more. Turistički se valoriziraju svojstva morske vode, a to su: temperatura, slanost, prozirnost i boja (ur. Blažević, 1985). Temperatura mora se na površini, po sezonama, kreće između 12 °C i 24 °C, a na dnu između 11 °C i 17 °C. Jadransko more je zbog svoje topline vrlo bitan faktor za razvoj turizma. Ljetne temperature površinskih slojeva mora kreću se u prosjeku od 22 °C do 25 °C, ali mogu doseći i do 28,8 °C (Magaš, 2013). Raspored slanosti u ovom području određen je djelovanjem voda s kopna (rijeka Neretva) te utjecajem slanijih voda otvorenog mora. Prosječna je slanoća hvarskog akvatorija

38,2 ‰. More oko otoka Hvara ima veću prozirnost nego obalni dio, a nižu nego otvoreni Jadran. Srednja prozirnost iznosi 20 – 25 m. Zbog niskog saliniteta te nedostatka padalina ljeti, boja Jadranskog mora je intenzivno modra (Mihovilović i dr., 1995). Upravo ugodna temperatura, niži salinitet, veća prozirnost, modra boja te slaba valovitost u ljetnim mjesecima pridonose razvoju masovnog kupališnog turizma.

2.1.3. Klimatska obilježja prostora

Klimatska obilježja važan su atraktivni element prirodne osnove i najčešće odlučuju pri izboru mjesta za odmor (ur. Blažević, 1985). Srednjodalmatinski arhipelag, pa tako i otok Hvar, pripada tipu umjereno tople kišne klime sa suhim ljetima (Csa klima po Köppenu) koja se još naziva i sredozemna ili mediteranska klima. Osnovne karakteristike ove klime su vruća, tj. topla i suha ljeta te blage i kišovite zime s povremenim vrlo hladnim i neugodnim razdobljima. Suptropske anticiklone ljeti uzrokuju vedrine i jaku insolaciju. Srednja temperatura najtoplijeg mjeseca je iznad 22 °C, dok za najhladniji mjesec varira između 4 °C i 13 °C. Maksimum temperature zraka je u srpnju i iznosi 25,7 °C, dok je minimum u siječnju i veljači te iznosi 9 °C. Oblačnost dana je najveća u siječnju (5), a najmanja u srpnju (1,6) jer Hvar u prosjeku godišnje ima 2 722 sunčanih sati (Mihovilović i dr., 1995). Zbog visoke insolacije, Hvar se u turističke svrhe promovira kao naš najsunčaniji otok.

Godišnji hod temperature i padalina u inverznom su odnosu. U toplom dijelu godine je maksimum temperature i minimum padalina, dok je u hladnom dijelu godine obrnuto. Sezonski podaci pokazuju da je najmanje padalina ljeti (106,7 mm), a najviše zimi (205,2 mm). Spomenuta situacija ima veliki značaj za stanovništvo i turizam. Razdoblje godine s minimalnim količinama padalinama podudara se sa povećanim zahtjevima stanovništva za vodom što je posljedica velikog broja turista koji borave na otoku ljeti i većih potreba za navodnjavanjem poljodjelskih kultura. Sušno razdoblje ljeti u kombinaciji s velikim brojem turista utječe i na pojavnost i učestalost požara (Čirjak i Mamut, 2017).

Važan faktor za razvoj turizma je čestina i jačina vjetra. Jači vjetrovi pušu zimi prosječno 30 dana u godini. Zimi puše najjači sjeveroistočnjak – bura, dok u proljeće i jesen puše jugoistočnjak – jugo. Ljeti s mora puše blagi i ugodni sjeverozapadnjak – maestral koji uvelike rashlađuje zagrijano kopno (Mihovilović i dr., 1995). Iako ljetni maestral povoljno utječe na turizam, vjetrovi su općenito ograničavajući faktor za razvoj turizma zbog prekida pomorskog prometa.

2.1.4. Flora i fauna otoka Hvara

Otok Hvar prostire se u eumediteranskom vegetacijskom pojasu. Vegetacija je bujnija na laporima, dolomitima, brečama te crljenici nego na vapnencima, dok je najbujnija na područjima fliša kao npr. u okolini grada Hvara (Mihovilović i dr., 1995). Velike površine otoka prekrivene su šumama koje pripadaju zonama alepskog bora, zimzelenim šumama crnike te šumama dalmatinskog crnog bora (endem). Osim borovih šuma, hvarska vegetacija se svodi na makiju i kamenjare koji su ujedno i pašnjaci (Čirjak i Mamut, 2017). Osim endemskog bora, na otoku se mogu naći vrste endemskog cvijeća. Na obradivim površinama otoka raste oko 600 000 stabala maslina koja svojim srebrenastozelenim krošnjama daju pejzažu Hvara poseban mediteranski ugođaj (Mihovilović i dr., 1995). Pejzaž Hvara osim maslinika krasi vinogradi, smokve, bajam, rogači te breskve koji turistima upotpunjuju doživljaj pejzaža. Temelj vinogradarstva počiva na kvalitetnoj vrsti plavac mali. Upravo je ova vrsta vina prepoznatljiva turistima diljem svijeta. Vinogradi Hvarske Plaže, južne padine otoka, predjela Ivan Dolac i Svete Nedjelje daju najkvalitetnije crno vino – hvarski plavac (Belamarić, 2002).

Sl. 5. Vinogradi u okolini Ivan Dolca

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 20. 3. 2019.

Na otoku se također nalazi veliki broj samoniklog ljekovitog bilja od kojih su najpoznatiji ružmarin i lavanda. Upravo to ljekovito bilje se diljem otoka koristi u turističke svrhe, kao npr. destilerije koje turisti mogu razgledati te po pristupačnim cijenama kupiti razne proizvode.

Lavanda je također jedan od simbola Hvara koja ga čini prepoznatljivog turistima jer je nekada Velo Grablje bilo najveći proizvođač lavandinog ulja pa se svake godine ljeti održava i festival lavande na otoku.

Po životinjskom svijetu, otok Hvar sličan je susjednim otocima pa čak i siromašniji po broju vrsta. Hvar ne raspolaže nikakvim posebnostima u vidu faune koje bi predstavljale turistički značaj (Mihovilović i dr., 1995).

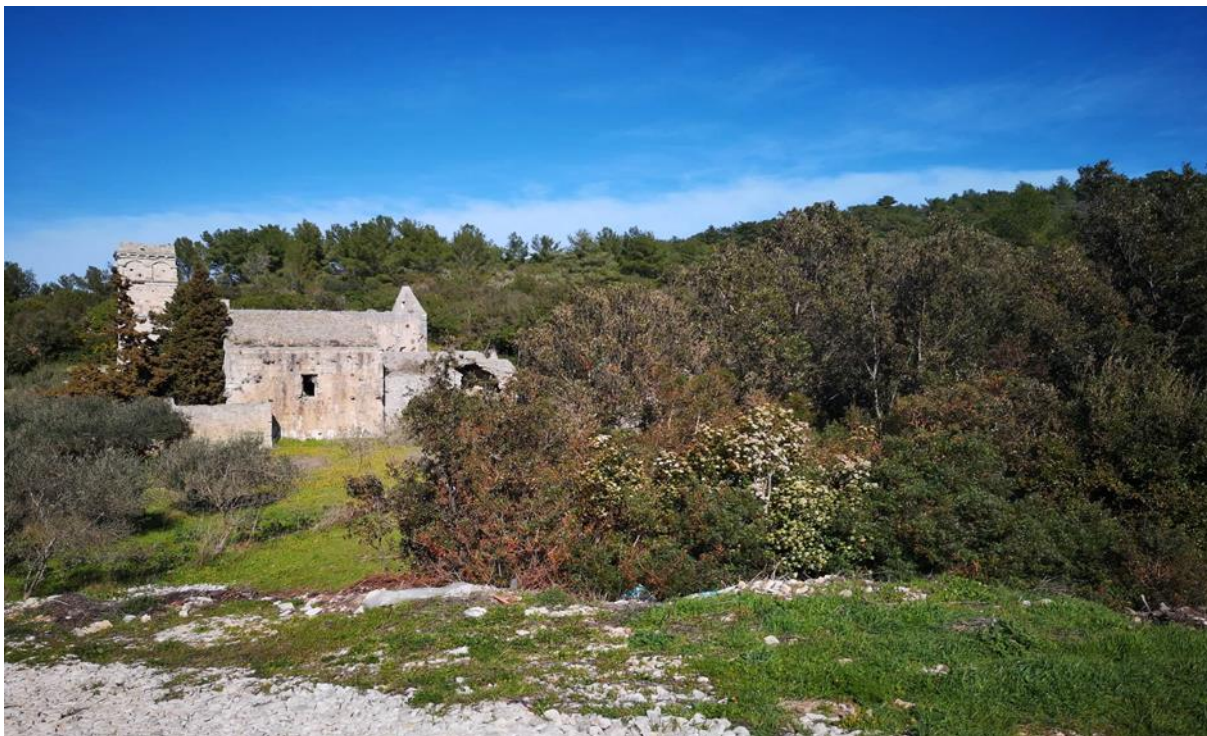

Sl. 6. Turisti u destileriji lavande i ružmarina u Humcu

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 20. 3. 2019.

2.1.5. Zaštićena područja na otoku Hvaru

Na otoku Hvaru nalaze se tri zaštićena područja u kategoriji značajnog krajobraza: arhipelag Paklinski otoci jugozapadno od grada Hvara, otok Zvečevo sjeverno od Vrbovske i otok Šćedro s južne strane otoka. U kategoriji spomenika prirode nalazi se Grapčeva špilja. Također, na otoku Hvaru nalazi se i spomenik parkovne arhitekture – čempres u dvorištu franjevačkog samostana u Hvaru (URL 1).

Sl. 7. Dominikanski samostan iz 15. st. na otoku Šćedro

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 21. 3. 2019.

2.2. Društveni atraktivni faktori

Turistička ponuda nekog područja može se temeljiti na prirodnim atraktivnim faktorima, ali često se može temeljiti i na društvenim atraktivnim faktorima ili njihovoj kombinaciji. Skupinu društvenih atraktivnih faktora čine: kulturno-povijesni spomenici, kulturne ustanove te kulturne, sportske i zabavne manifestacije (ur. Blažević, 1985). S vremenom, sve je veći značaj kulturnog turizma na Hvaru, a samim time i društvenih faktora.

2.2.1. Kulturno-povijesni spomenici

U kulturno-povijesne spomenike ubrajaju se svi arhitektonski oblici baštine, od pojedinih objekata do spomeničkih cjelina. Na otoku Hvaru postoji oko 60 arheoloških lokaliteta i spomenika kulture, arhitekture i graditeljstva otoka. Neki od arheoloških lokaliteta vuku korijene iz pretpovijesti kao npr. Markova špilja i Grapčeva špilja te svjedoče o ranoj naseljenosti otoka. Osim pretpovijesnih spomenika, na cijelom otoku prisutni su ilirski, grčki, rimski, starohrvatski, romanički, gotički, renesansni te barokni spomenici. Osim arheoloških lokaliteta, za hvarski turizam bitni su: fortifikacijski objekti, sakralni objekti te brojne palače i vile (Mihovilović i dr., 1995). Od spomeničkih cjelina u gradu Hvaru može se izdvojiti stari dio

grada opasan zidinama Groda koji privlači pozornost turista. Osim stare gradske jezgre Hvara, turiste privlače: Ljetnikovac pjesnika Hanibala Lucića, tvrđava Fortica, tvrđava Venjeranda, katedrala svetog Stjepana i palača Hektorović. Za turizam Starog Grada bitne su sljedeće turističke atrakcije: tvrđalj Petra Hektorovića, palača Biankini u kojoj je danas smješten Muzej Starog Grada, trg Škor te Starogradsko polje. Starogradsko polje upisano je na UNESCO-ov Popis svjetske baštine, a predstavlja najbolje sačuvani antički grčki krajolik na Sredozemlju u kontinuiranom korištenju s istim početnim kulturama (uglavnom vinovom lozom i maslinama) koji se proizvode već 2400 godina. Od kulturno-povijesnih spomenika u Jelsi valja istaknuti: Lapidarij, Pjacu, Trg Sv. Ivana, Tor (grčka kula) te Galešnik (srednjovjekovni grad) (Belamarić, 2002). Ostala naselja na otoku uglavnom sadrže sakralne objekte važne za turizam.

Sl. 8. Središnji hvarski trg – Trg sv. Stjepana

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 16. 3. 2014.

2.2.2. Kulturne ustanove

Proizvodi ljudskog duha i umijeća na otoku Hvaru čuvani su stoljećima u riznicama tadašnjih pokrovitelja umjetnosti i kulture: crkvama, samostanima i imućnim obiteljima. Inventar umjetnina hvarskih crkava i samostana koji potječe iz 16. i 17. stoljeća predstavlja najbolji fond

sveukupnog pokretnog spomeničkog dobra otoka. Stvaranju muzejskih zbirki otoka Hvara pridonio je suvremeni turistički razvoj otoka u kojem su muzeji, zbirke, spomenici, izložbe i kulturni obilasci otoka postali traženi i sastavni dio turističke ponude Hvara. Danas se otok može pohvaliti sa 14 uređenih i najširoj javnosti dostupnih zbirki, raznih kulturno-povijesnih sadržaja (arheologija, religiozna umjetnost, pomorstvo, etnografija, suvremena umjetnost), s više od 3500 izložaka, zatim 7 galerija te brojnim manjim crkvenim i privatnim zbirkama. Većina muzeja, zbirki i galerija koji su bitni za turizam nalaze se u sljedećim naseljima: Hvaru, Starom Gradu, Svirču, Jelsi, Vrboskoj te Pitvama. Od muzeja valjalo bi istaknuti: Biskupski muzej (Hvar), Muzej hvarske baštine (Hvar), Memorijalnu zbirku skladatelja Antuna Dobronića (Jelsa), Ribarski muzej (Vrboska), Vinogradarsku zbirku Pitve te Muzej Starog Grada. Također, veliki turistički značaj ima i Hvarsko pučko kazalište koje je nastalo 1612. godine i smatra se jednim od najstarijih kazališta u Europi (Mihovilović i dr., 1995). Kazalište je obnovljeno 2019. godine i otvoreno za javnu upotrebu. U istom prostoru nalazi se Galerija suvremene umjetnosti Arsenal koja je za trajanja turističke sezone otvorena za posjetitelje (URL 2).

2.2.3. Kulturne i zabavne manifestacije

Kulturne i zabavne manifestacije značajne su za turizam jer privlače brojne turiste, sadržaj boravka čine raznovrsnijim te povećavaju izvanpansionsku potrošnju (ur. Blažević, 1985). Većina manifestacija otoka Hvara odvija se izvan glavnog dijela sezone te služe kao način za poboljšavanje turističke ponude u predsezoni ili postsezoni. U gradu Hvaru održavaju se brojni festivali: Međunarodni festival igrane i dokumentarne radio drame „Prix Marulić“, Festival lavande, Hvarske ljetne priredbe te Ultra Beach-Hvar. Osim festivala, postoje i sportske manifestacije: Uskršnja regata Hvar, Hvar International Half Marathon, Peškafondo, međunarodna novogodišnja jedriličarska regata „Europa Cup“ te navigacijska regata „Memorijal Zdenko Roić“. Od ostalih manifestacija u Hvaru treba spomenuti Dane hvarskog kazališta. U Starom Gradu postoje brojni festivali, sportske manifestacije te druge manifestacije kao na primjer: „Puhijada“, biciklistička utrka „Biciklom kroz baštinu“ te Festival klasičnih jezika i antičke kulture. U Jelsi je možda najpoznatija vjerska manifestacija Procesija „Za Križem“. U ostalim naseljima otoka Hvara održavaju se manje lokalne manifestacije (Kalinić, 2016).

2.3. Komunikativni faktori

Prometna revolucija započinje u 19. st. i vremenski se podudara sa rađanjem turizma u svijetu. Moderna prometna sredstva stvorila su uvjete za brže prometno povezivanje, udobnije putovanje te bolje međusobno povezivanje i upoznavanje ljudi. Promet utječe na turizam, ali i turizam utječe na promet (ur. Blažević, 1985). U slučaju otoka Hvara, prometna povezanost jedan je od faktora koji usporava razvoj turizma zbog njegova otočna položaja te samim time i njegove izoliranosti u odnosu na turističke destinacije na kopnu. Potrebna su poboljšanja što se tiče pomorske povezanosti s kopnom u sezoni i izvan sezone (Strategija razvoja grada Hvara 2015). Prometna dostupnost otoka ostvaruje se preko grada Splita do kojega se može doći avionom, automobilom, autobusom te vlakom. U Splitu su uspostavljene trajektne i katamaranske linije koje ga povezuju s otokom. Trajekti plove iz Splita za Stari Grad (prijevoz automobila), za Jelsu (katamaran) te za grad Hvar (katamaran). Osim preko Splita, na otok se može doći iz mjesta Drvenik (južno od Makarske). Od tamo plovi trajekt koji prevozi automobile, a povezan je sa naseljem Sućuraj na Hvaru. Postoje i sezonske internacionalne trajektne linije iz Italije; Ancona-Hvar i Pescara-Hvar, kao i dužobalna linija od Rijeke do Dubrovnika koja pristaje u Hvaru. Otok Hvar također je povezan trajektnim linijama sa otocima poput Korčule, Brača i Visa (URL 3). Kao jedan od faktora koji negativno utječe na razvoj turizma navodi se ograničena mogućnost dolaska osobnim automobilom na otok zbog nedostatka trajektnih luka za prijevoz automobila. Cestovna mreža na otoku općenito je dobro razvijena što pozitivno utječe na razvoj turizma. Dok bi bolja cestovna povezanost na otoku, posebno na južnoj strani, stvorila preduvjet za daljnji razvoj turizma uz mogućnost razvoja novih oblika turističke ponude i gospodarstva u cjelini (npr. eko-etno ponuda; avanturistički turizam; biciklizam; istraživački turizam i slično). Što se tiče zračnog povezivanja otoka, heliodrom „Jelsa“ započeo je sa radom u rujnu 2014. godine. Heliodrom „Jelsa“ nudi po vrlo povoljnim cijenama prijevoz hidroavionima tako da se na taj način ostvaruje zračna povezanost Split-otok Hvar (Strategija razvoja grada Hvara, 2015).

Sl. 9. Trajektno pristanište u naselju Sućuraj

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 22. 3. 2019.

3. POVIJESNI RAZVOJ TURIZMA NA OTOKU HVARU

U ovom poglavlju opisana je povijest turizma na otoku Hvaru. Razvoj turizma podijeljen je na četiri razdoblja koja prate glavnu vrstu turizma. Periodizacija razvoja turizma na Hvaru napravljena je prema metodologiji koju su primijenili Petrić (2001) i Vukonić (2005). U poglavlju Aktualno stanje turizma na otoku obrađeno je razdoblje nakon osamostaljenja Republike Hrvatske.

3.1. Predturističko razdoblje

Prvo promatrano razdoblje traje od antike kada se javljaju pojave nalik turizmu do 1868. godine. Vukonić (2005) 1868. godinu uzima kao početak modernog turizma u Hrvatskoj. U antičkom razdoblju turizam na otoku Hvaru može se poistovjetiti sa ladanjskom ulogom brojnih gospodarskih imanja – villae rusticae. One su bile smještene u morskim uvalama i predjelima unutrašnjosti otoka. Villae rustice predstavljale su omiljena odredišta individualnih turističkih migracija koje su bile karakteristične za antičke ruralne predjele. Europski turizam u srednjem vijeku bio je uglavnom hodočasničkog tipa, pa se zbog pogodnog pomorskog položaja Hvar brzo uključio u poznatu i u srednjem vijeku najfrekventniju hodočasničku rutu: Venecija-Sveta zemlja. Nema podataka o broju hodočasnika koji su svraćali u hvarsku luku na tom putu, ali njihov broj sigurno nije bio velik. Uzrok tome je što putovanje nije bilo nimalo udobno te je

zahtijevalo popriličnu količinu dukata kojom nisi svi društveni slojevi jednako raspolagali (Petrić, 2001). U razdoblju humanizma i renesanse javljaju se pojave na hrvatskom tlu koje se mogu označiti kao preteče turizma. Jedna takva pojava vezana je uz tzv. hospicije-gostionice, svratišta za smještaj gosta-putnika. Prvi takav hospicij na Hvaru se spominje 1543., odnosno 1561. godine kao konačište Goje Kličinović. Dugogodišnja vlast Habsburgovaca i vlast Mletačke Republike donijele su u naše primorske krajeve razne običaje, među kojima je i organizirana briga za goste. Primjer takve brige je izgradnja ladanjskih kuća, poput ljetnikovca Tvrđalj, kojega je sagradio pjesnik Petar Hektorović u Starom Gradu početkom 16. stoljeća (Vukonić, 2005). Tijekom 15., 16. i 17. st. Hvar je gostima mogao pružiti tek dva do tri svratišta, nekoliko krčmi te općinskog liječnika i ljekarnika. Tijekom 18. i 19. st. u Europi raste zanimanje za kulturno-znanstvenim upoznavanjem i istraživanjem. Otok Hvar u tom razdoblju bio je jako zanimljiv brojnim prirodoslovnim znanstvenicima koji ga pohode. Oni na Hvaru proučavaju biljke, insekte te minerale, pa se može zaključiti da te godine označuju period znanstvenog turizma na otoku (Petrić, 2001). Kao preteča modernog turizma otoka uzima se uvođenje stalne parobrodske linije Trst-Dubrovnik koja je povezivala cijelu obalu i brojne hrvatske otoke. Usprkos prvim posjetiteljima, ova pojava ne može se smatrati početkom turizma jer se parobrodski gosti zadržavaju samo nekoliko sati i bez ostvarivanja noćenja zbog nedostatka smještajnih kapaciteta na otoku (Vukonić, 2005).

3.2. Razdoblje pojave modernog turizma

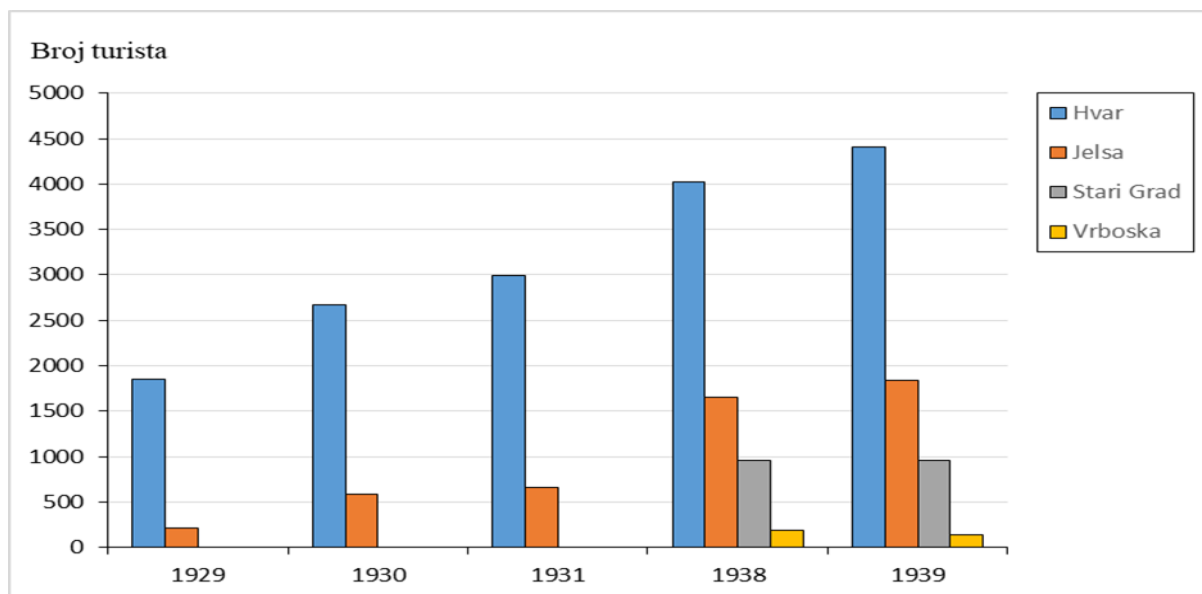
Drugo promatrano razdoblje traje od 1868. godine do kraja Prvog svjetskog rata. Na temelju istraživanja brojnih znanstvenika, dokazano je da je hvarsko podneblje zbog svojih izvrsnih svojstava pogodno za liječenje raznih bolesti. Ubrzo se javlja ideja o osnutku zdravstveno-higijenske ustanove na Hvaru. Pojava modernog turizma na otoku Hvaru vezana je uz osnivanje Higijeničkog društva u Hvaru 15. svibnja 1868. godine (Petrić, 2001). Hvarsko Higijeničko društvo predstavljalo je prvu hrvatsku, ali i europsku turističku organizaciju. U Pravilniku Društva jasno je zacrtan koncept budućeg razvoja turizma na Hvaru. Hvarani su svoju turističku budućnost vidjeli u promicanju blage i ljekovite klime, a time su utemeljili novi model tzv. zdravstvenog turizma (Vukonić, 2005). Najvažniji zadatak Društva bila je izgradnja suvremenog lječilišnog hotela. Godine 1868. uređen je prvi hotel u Hvaru koji je imao 13 jednokrevetnih soba s grijanjem, restoran te posluhu od jednog kuhara, jedne sobarice i dva konobara. U međuvremenu, Higijeničko društvo se obratilo Bečkom dvoru za novčanu pomoć za gradnju novog hotela sa željom da carica Elizabeta bude pokrovitelj te da novi hotel nosi

njeno ime. Carica je prihvatila molbu Hvarana te radovi započinju 1881. godine. Zbog nedostatka sredstava, radovi su trajali sve do 1903. godine kada je hotel u potpunosti uređen i otvoren. Lječilišni „Hotel Carice Elizabete“ imao je 26 soba, 35 ležajeva, blagovaonicu, kavanu te čitaonicu. Higijeničko društvo zaslužno je za turističku promidžbu otoka Hvara i lječilišnog hotela izdavanjem turističkog vodiča (prvi je tiskan 1899. godine, a novi 1903. godine). Najbrojniji gosti u tom razdoblju su iz Austrije, Njemačke, Češke, Mađarske te Hrvatske. Higijeničko društvo iniciralo je razvoj turizma na cijelom otoku. Godine 1911. sagrađen je prvi hotel u Jelsi-hotel „Jadran“, a 1913. godine Jelsa dobiva prvi turistički vodič. Prema tom vodiču i Stari Grad je imao prikladan hotel (hotel „Mosorska vila“). Ipak, utjecaj Društva najviše se osjećao u Hvaru. Godine 1914. otvara se novi hotel-„Hotel Kovačić“ s 30 ležaja. Na inicijativu Društva 1899. godine uređeno je šetalište prema franjevačkom samostanu, a između 1910. i 1912. godine šetalište prema uvali Majerovica te su poboljšane brodske veze otoka sa kopnom. Za ovo razdoblje karakterističan je zimski lječilišni turizam na otoku. Stalna ulaganja u turistički razvoj sve do početka Prvog svjetskog rata ukazuju na hvarsku gospodarsku ovisnost o tada novoj gospodarskoj djelatnosti (Petrić, 2001). Također treba naglasiti da u tom razdoblju dolazi do širenja turističkog područja te da Hvarani svojim gostima počinju nuditi razne turističke aktivnosti: noćni ribolov, streljanu, kuglanu, koncerte gradske glazbe i sl. Osim toga, još od 1875. godine u Hvaru djeluje Društvo za kulturnu i društvenu razonodu Hvarana – Kursalon koje organizira različite zabavne igre, koncerte, plesove te izlete po otoku (Vukonić, 2005).

3.3. Razdoblje između dva svjetska rata

Smatra se da je između dva svjetska rata otok imao sve uvjete za dobar i brz razvoj turizma (Mihovilović i dr., 1995). Dolazi do raspada Higijeničkog društva, ali hvarski turizam poprima nove oblike. Turizam nije više samo lječilišno-zimski, nego sve više rekreativni, ljetni te kupališni. Tijekom 1920-ih godina osniva se Lječilišno povjerenstvo općine Hvara, početkom 1930-ih preimenovano je u Kupališno povjerenstvo, kako bi nekoliko godina prije Drugog svjetskog rata dobilo ime Turistički odbor općine Hvar. Hvar je napravio nekoliko važnih koraka prema onome što se danas naziva složenim turističkim proizvodom. Izgrađeni su brojni objekti javne infrastrukture nužni za kvalitetan i masovan turizam: javna vodovodna mreža 1923. g., 1924. g. posađen je drvoređ palmi na obali, elektrifikacija 1925. g., 1927. g. javno hvarsko kupalište, cesta Hvar-Stari Grad-Jelsa 1938. g. te poboljšanje brodskih veza. Što se tiče kupališta sagrađenog 1927. godine, ono je imalo kabine, tuševe, vidikovac i restoran te se u ono

vrijeme smatralo najljepšim na Jadranu. Hvar je u to doba postao mjesto zabave: danju su se održavala natjecanja u plivanju i veslanju, a u večernjim satima organizirale su se zabave i ples (Vukonić, 2005). U ovome razdoblju valja spomenuti i gradnju novih hotela: Park (1925.), Overland (1927.) i Slavija (1927.), ali otvara se i ljetovalište „Palmižanski dvorac“ na Palmižani kod Hvara. Godine 1935. proširuje se i preuređuje „Hotel Carice Elizabete“ te prvo mijenja ime u Grand Hotel Palace, a zatim u hotel Palace. Također, 1937. godine proširuje se i hotel „Kovačić“ na obali. Gosti su brojni, uglavnom sa područja Jugoslavije, Njemačke, Austrije i Češke. Osim u gradu Hvaru, turizam je procvjetao i u drugim naseljima na otoku. U Starom Gradu tada djeluje hotel „Mosorska vila“, uređuje se gradski park, sade se borovi u okolici grada, a u uvali Sv. Jeronima uređuje se gradsko kupalište. Društvo za poboljšanje i unapređenje Starog Grada izdaje prvi vodič grada 1929. godine i potiče arheološki turizam. U Jelsi djeluje Društvo za poljepšanje Jelse koje pridonosi razvoju turizma. Osim hotela „Jadran“ i kupališta u uvali Mina, uređeno je 1925. godine ljetovalište u Maloj Bandi te je 1937. godine osnovan *Yachting club* Jelsa koji je poticao jedriličarstvo. Na otoku su ugostiteljske objekte namijenjene turistima, imali još samo Vrboska i Sućuraj. Prvi hotel u Vrboskoj izgrađen je 1934. godine te je nazvan „Madeira“ (Petrić, 2001). Uz kupališni turizam, na kraju razdoblja pojavljuje se nudistički turizam odnosno naturizam. Naturizam je posljedica očuvanosti malih uvala pokraj grada Hvara te mirnoće neindustrijaliziranog mjesta (Vukonić, 2005). Na sl. 10. prikazan je broj turista u naseljima otoka Hvara u odabranim godinama međuratnog razdoblja. U svim godinama vidi se izrazita dominacija Hvara u odnosu na ostala naselja što je i razumljivo s obzirom na činjenicu da je tamo započeo turistički razvoj otoka.

Sl. 10. Broj turista u naseljima otoka Hvara 1929., 1930., 1931., 1938. i 1939. godine

Izvor: Izradila Nika Fabijanović prema Mihovilović i dr., 1995

3.4. Razdoblje socijalizma

Posljednje razdoblje u ovome poglavlju obuhvaća razvoj turizma Hvara u bivšoj socijalističkoj republici Jugoslaviji. U prvim desetljećima nakon 1945. godine turizam na otoku održava se na predratnim ostvarenjima. Nacionalizacijom privatnih turističkih objekata, ujedinjenjem bivših općina u jednu te Turističkim savezom općine Hvar umiru se dotadašnji turistički polet. Jedini novitet su radnička i dječja odmarališta te da je 1948. godine osnovano hotelsko poduzeće Turist. Od sredine 60-ih godina započinje temeljiti preporod hvarskog turizma (Petrić, 2001). Naš „najsunčaniji otok“, kako ga turistička promidžba toga vremena naziva, počeo je obnavljati hotelsku ponudu, u sklopu čega se 1962. godine završava turistički kompleks Pharos, paviljanskog tipa. Uz već razvijene oblike turizma (ljetni i zimski) sve se više potiču naturizam i zdravstveni turizam. U projektu novog turističkog identiteta Hvara počinje se isticati lokalna kultura, umjetnička i povijesna baština. Iste se godine u Hvaru otvara Ugostiteljska škola za izobrazbu kuhara i konobara. Također, završeno je i prvo trajektno pristanište na otoku, čime je na značenju dobila završena cestovna prometnica koja je povezivala cijeli otok. Upravo je prometna povezanost jedan od faktora koji su potaknuli obnovu hvarskog hotelijerstva: u Jelsi se dogradio hotel Jadran, u Starom Gradu se izgradio moderni hotel Helios i hotel Adriatic, a u Vrboskoj je izgrađen hotel Adriatic (Vukonić, 2005). Povećava se razina turističke usluge, proširuje ponuda, grade se autokampovi, marine, izletišta, restorani, odmarališta, gostionice te kafići. Također, povećava se individualna turistička ponuda te se moderniziraju osnovne javne usluge. Proširuje se turističko tržište Hvara, tako da otok postaje srednjodalmatinsko središte za turiste iz srednje i zapadne Europe. Turizam postaje tipično ljetni, rekreativni s naglaskom na naturizam, sve masovniji, te sve više pod utjecajem politike i regionalnih turističkih agencija. Krajem 70-ih i tijekom 80-ih godina ovakav koncept doživljava vrhunac, ali i u svim onim negativnim aspektima, tako da godine s kraja 80-ih označavaju razdoblje pada turističke slike Hvara (Petrić, 2001). Ovakav pad imidža turizma otoka bio je posljedica visoke inflacije u cijeloj Jugoslaviji, velike zaduženosti hotela te nejasne vizije turističkog razvoja otoka. U pokušaju promjene situacije, 1986. godine hotelska poduzeća grada Hvara, Starog Grada i Jelse ujedinjena su u jednu organizaciju pod imenom „Sunčani Hvar“, što je dodatno pogoršalo situaciju. Do promjene nije dovelo niti otvaranje novog velikog trajektnog pristaništa u Starom Gradu 1986. godine. U posljednjem desetljeću ovoga razdoblja dolazi do sve većeg uključivanja lokalnog stanovništva u turizam. Zbog toga se između 1980. i 1990. godine broj ležajeva u privatnom smještaju povećao za čak 168 %. Na otoku Hvaru 1990. godine bilo je registrirano

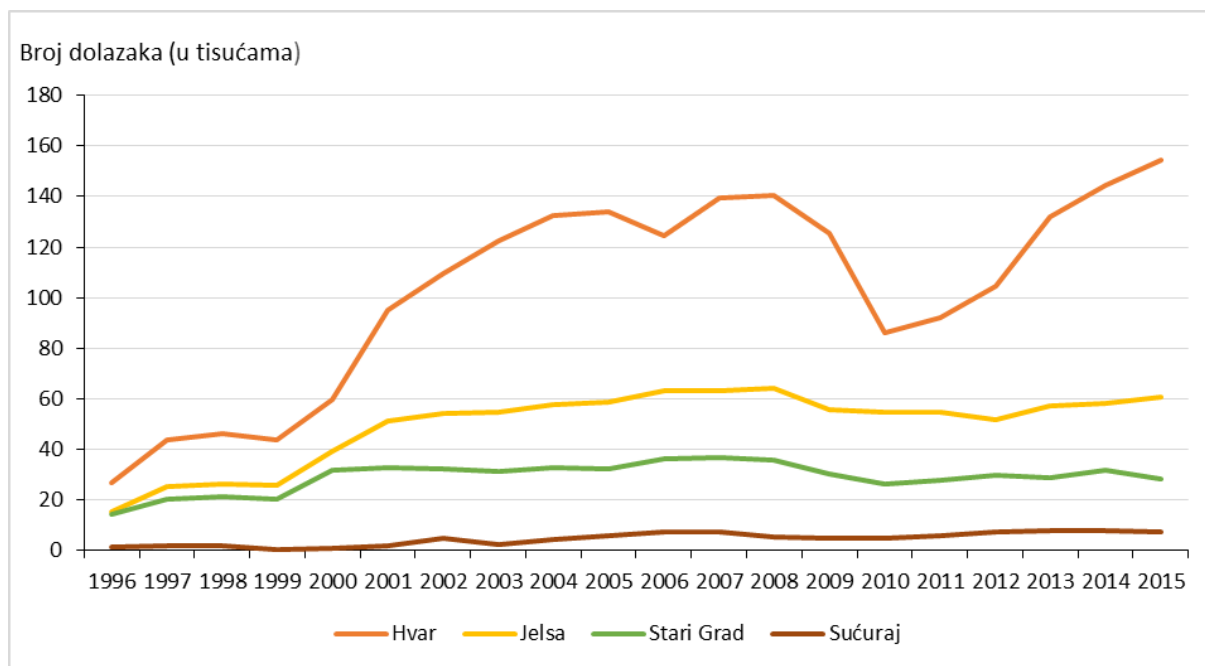
ukupno 25.121 ležajeva od čega je čak njih 11.906 ili 47,4 % bilo u privatnom smještaju (Strategija razvoja grada Hvara, 2015).

4. AKTUALNO STANJE TURIZMA NA OTOKU HVARU

Ovo poglavlje sadrži analizu aktualnog stanja turizma na otoku Hvaru od 1990. do 2018. godine. Otok Hvar u administrativnom smislu dijeli se na četiri jedinice lokalne samouprave: Grad Hvar, Grad Stari Grad, općinu Jelsu te općinu Sućuraj. U daljnjem dijelu rada bit će analiziran turistički promet i smještajni kapaciteti u ova četiri administrativna područja.

4.1. Turistički promet

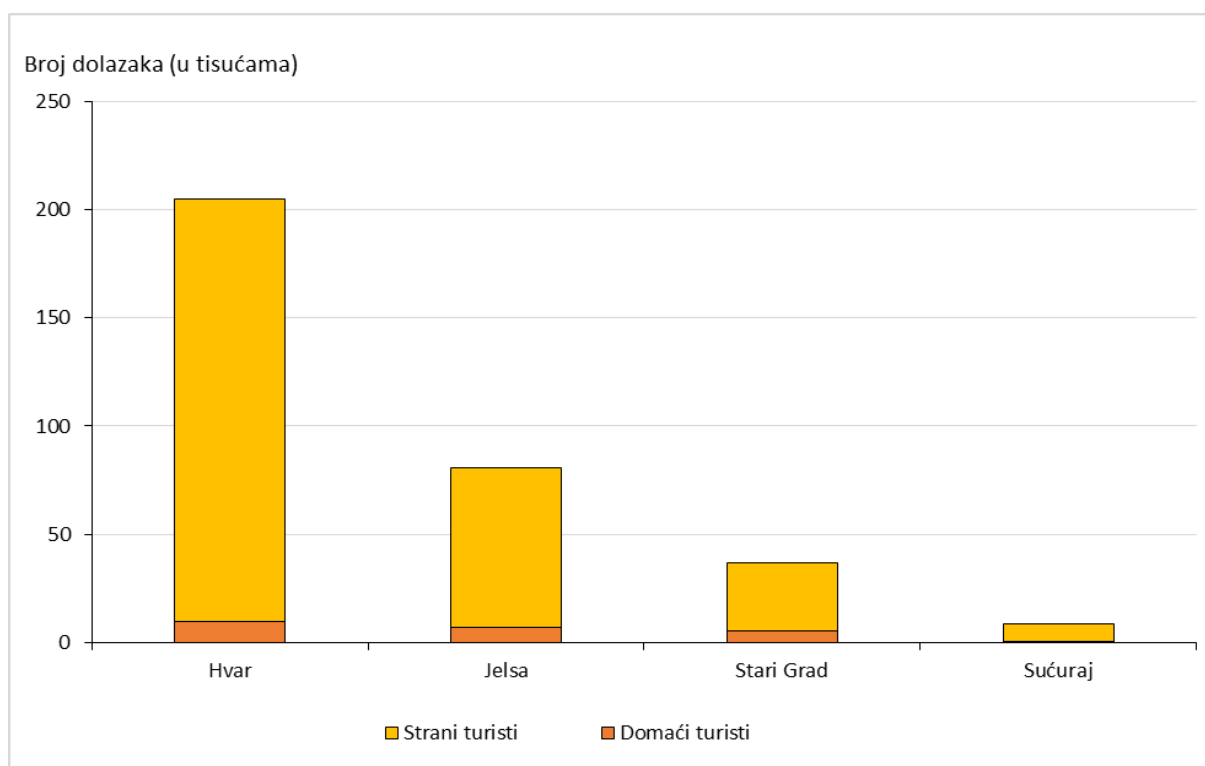
U razdoblju nakon osamostaljenja Republike Hrvatske mijenja se turistička slika otoka Hvara. Ratna zbivanja u cijeloj Hrvatskoj uvelike su utjecala na turizam otoka. Za vrijeme Domovinskog rata (1991. – 1995.) broj turista na cijelom otoku Hvaru značajno se smanjio. Pokušaj revitalizacije turizma išao je kroz osnivanje Sunčanog Hvara d.d. 1994. godine koji je objedinjavao 10 hotela u Hvaru, 6 u Starom Gradu, 3 u Jelsi i 2 hotela u Vrboskoj, a što je omogućilo veća ulaganja u rekonstrukciju turističkih objekata. Nakon smirivanja ratnih događanja u Hrvatskoj, turizam se na otoku od 1996. godine opet počinje ubrzano razvijati (sl. 11.). Dodatnom oporavku pomaže i modernizacija trajektnog pristaništa u Starom Gradu 1998. godine. Godine 2000. zabilježen je broj turističkih dolazaka kao što je bio sredinom 1980-ih godina. Značajno povećanje broja turističkih dolazaka na otok Hvar zabilježeno je u razdoblju od 2000. do 2006. godine, povećanje za čak 145 % u samo 6 godina. U 2013. godini bilježi se manji broj turističkih dolazaka, što je smanjenje od 7,7 % u odnosu na 2006. godinu, a ista situacija je i s noćenjima. Ovakva situacija djelomično je posljedica globalne ekonomske krize, gdje je na svjetskoj razini vidljivo da turisti u takvim situacijama dodatno smanjuju svoja putovanja. Nakon 2013. godine pa sve do danas prisutan je uzlazni trend u broju dolazaka i noćenja turista (Strategija razvoja grada Hvara, 2015). Također, na sl. 11. vidljiva je dominacija Grada Hvara u broju turističkih dolazaka u odnosu na ostala administrativna područja otoka. Grad Hvar najveće je naselje na otoku s najdužom tradicijom organiziranog razvoja turizma te shodno tome ostvaruje i najveći turistički promet na otoku.

Sl. 11. Broj turističkih dolazaka u administrativna područja otoka Hvara 1996.-2015. godine

Izvor: Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1996., Statističko izvješće 1028, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1997. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1997., Statističko izvješće 1056, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1998., Statističko izvješće 1079, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1999. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1999., Statističko izvješće 1105, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2000. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2000., Statističko izvješće 1135, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2001., Statističko izvješće 1163, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2002. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2002., Statističko izvješće 1196, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2003., Statističko izvješće 1229, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2004. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2004, Statističko izvješće 1265, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005. Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2005., Statističko izvješće 1297, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2006. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2006., Statističko izvješće 1326, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2007. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2007., Statističko izvješće 1354, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2008. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2008., Statističko izvješće 1381, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2009. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2009., Statističko izvješće 1409, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2010. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2010., Statističko izvješće 1437, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2011. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2011., Statističko izvješće 1463, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2012. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2012., Statističko izvješće 1492, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2013., Statističko izvješće 1516, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2014. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2014., Statističko izvješće 1540, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2015. Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2015., Statističko izvješće 1565, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2016.

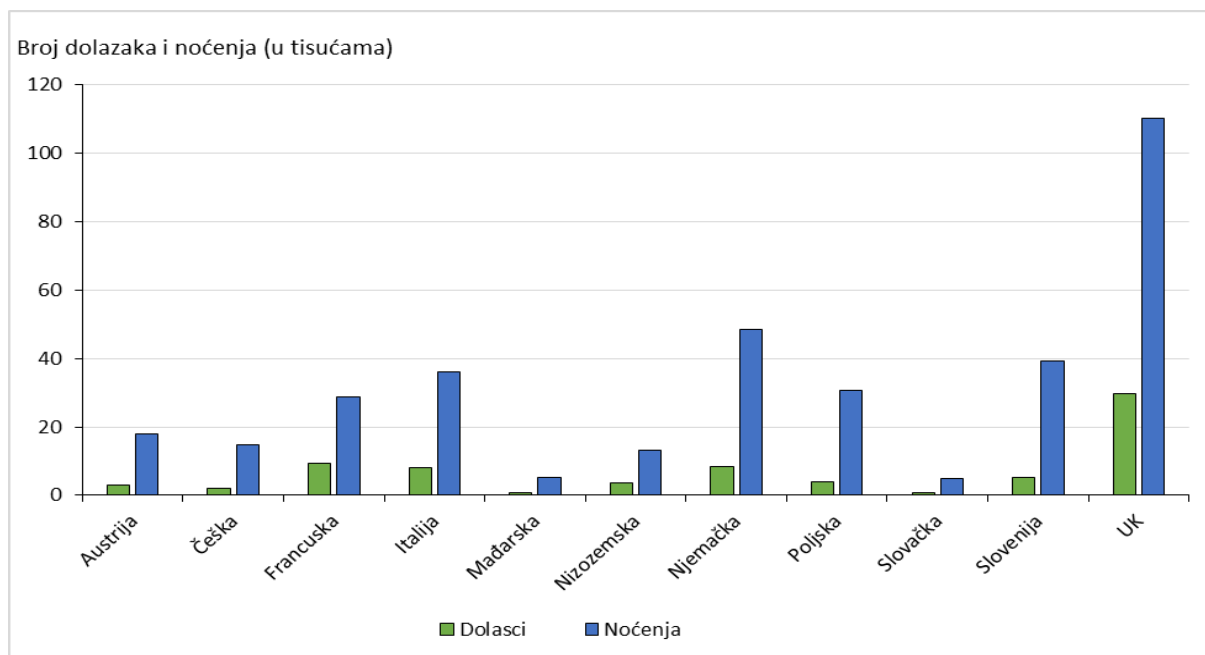
Na sl. 12. prikazana je struktura dolazaka domaćih i stranih turista 2018. godine u administrativna područja otoka Hvara. Najveći dio turističkog prometa ostvaruju strani turisti u sva četiri administrativna područja otoka. To je bitan pokazatelj popularnosti otoka na međunarodnom turističkom tržištu. Ovakva struktura dolazaka turista proizlazi iz činjenice da je otok Hvar turistička destinacija koja je namijenjena za turiste veće platežne moći i višeg životnog standarda. Još jedan uzrok dominacije stranih turista može biti i činjenica da je turistima iz Zapadne i Srednje Europe povećan trošak ljetovanja zbog velike udaljenosti između emitivnih područja i otoka Hvara.

Sl. 12. Struktura dolazaka domaćih i stranih turista u administrativna područja otoka Hvara 2018. godine

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., Statističko izvješće 1640, DZS, Zagreb, 2019.

Na sl. 13. prikazana je struktura dolazaka i noćenja stranih turista prema glavnim emitivnim zemljama 2018. godine u Gradu Hvaru. Na dijagramu nije prikazana ukupna nacionalna struktura dolazaka stranih turista zbog velikog broja zemalja porijekla svih hvarskih turista. Struktura noćenja stranih turista prema glavnim emitivnim zemljama pokazuje kako je najvažnije emitivno turističko tržište Grada Hvara Ujedinjeno Kraljevstvo, zatim Njemačka, a onda Slovenija i Italija. Može se zaključiti kako većina gostiju stiže iz bogatijih europskih zemalja.

Sl. 13. Struktura dolazaka i noćenja stranih turista u Gradu Hvaru prema glavnim emitivnim državama 2018. godine

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., Statističko izvješće 1640, DZS, Zagreb, 2019.

4.2. Smještajni kapaciteti

U tab. 1. prikazan je broj postelja u administrativnim područjima otoka Hvara 2018. godine. Prema podacima za 2018. godinu otok Hvar raspolaže sa 26 096 postelja. Najveći broj postelja nalazi se u Gradu Hvaru (10 979) i općini Jelsi (9 751). Najmanji broj postelja nalazi se u općini Sućuraj (1 315) (Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., 2019). Uzrok tako malog broja postelja u općini Sućuraj povezan je s činjenicom da je općina dugo vremena bila izvan glavnih turističkih tokova te prometno izolirana (Strategija razvoja grada Hvara, 2015).

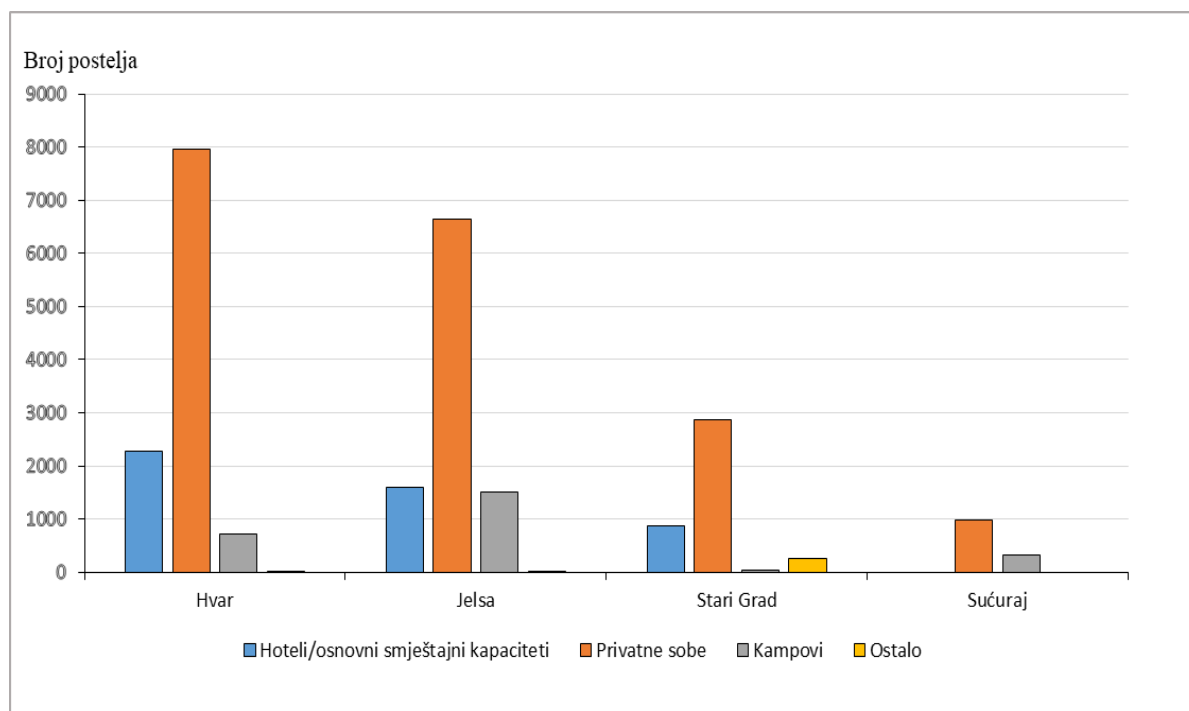
Tab. 1. Broj postelja u administrativnim područjima otoka Hvara 2018. godine

Administrativno područje	Broj postelja
Hvar	10 979
Jelsa	9 751
Stari Grad	4051
Sućuraj	1315
Ukupno	26 096

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., Statističko izvješće 1640, DZS, Zagreb, 2019.

Struktura smještajnih kapaciteta na otoku Hvaru koncentrirana je u samo 4 smještajne kategorije: hoteli/osnovni smještajni kapacitet, privatne sobe, kampovi te ostalo (sl. 14). Pod kategoriju „Ostalo“ ulaze: planinarski domovi, lovački domovi, učenički domovi ili studentski domovi i objekti za robinzonski smještaj i sl. (Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., 2019). Prema podacima za 2018. godinu, prevladavaju ležajevi u privatnom smještaju u svim administrativnim područjima otoka uz dominaciju Grada Hvara. Općina Sućuraj uopće ne raspolaže sa kategorijama „Hoteli/osnovni smještajni kapaciteti“ i „Ostalo.“

Ovakva struktura smještajnih kapaciteta, u kojoj je većina ležajeva koncentrirana u privatnom smještaju, karakteristična je za destinacije čija turistička ponuda najvećim dijelom ovisi o povoljnim vremenskim prilikama i ne omogućava značajno produženje sezone izvan ljetnih mjeseci jer njihova opremljenost ne zadovoljava potrebe turista u mjesecima kada nije moguće bavljenje aktivnostima povezanim s morem – kupališni turizam. Također, takva struktura smještajnih kapaciteta karakterizira manju prosječnu turističku potrošnju i ostvarivanje kraćeg prosječnog boravka turista u destinaciji, a što pokazuju i podaci za grad Hvar gdje je prosječna dužina boravka turista 4,2 dana (prosjek Hrvatske je 5,2 dana) (Strategija razvoja grada Hvara, 2015).

Sl. 14. Smještajni kapaciteti u administrativnim područjima na otoku Hvaru 2018. godine

Izvor: Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., Statističko izvješće 1640, DZS, Zagreb, 2019.

4.3. Oblici turizma

Glavni oblik turizma otoka Hvara je ljetni kupališni turizam. Kupališni turizam jedini je masovni oblik turizma. Kupališni turizam ima uniformiranu ponudu koja se najviše sastoji od „sunca i mora“ što pogoduje Hvaru kao turističkoj destinaciji. Takav oblik turizma ima izrazitu sezonalnost s vrhuncem sezone u najtoplijem dijelu godine. Bitno obilježje kupališnog turizma je koncentracija turista na obalnom području, dok su glavna područja odvijanja kupališnog turizma plaže i uređeni obalni pojasevi.

Od selektivnih oblika turizma koji se javljaju na otoku Hvaru ističu se: kulturni turizam, nautički turizam, cikloturizam, kamping turizam i *party* turizam. Potencijalni oblici turizma bit će ukratko opisani s aspekta mogućnosti razvoja na otoku.

Kulturni turizam je turistička ponuda koja ispunjava interese gostiju koji žele doživjeti nešto za dušu. Otok Hvar je pun takvih mogućnosti. Kulturno-povijesno naslijeđe ovolikih razmjera kao što je hvarsko zahtjeva puno više organizacijskih i marketinških aktivnosti. Kulturni turizam na Hvaru se svodi na posjete kulturno-povijesnih objekata, ali se kulturni turizam sve više širi organizacijom velikog broja festivala i kulturnih manifestacija koji se odvijaju van glavnog dijela kupališne sezone (Zaninović, 2003).

Nautički turizam je danas veoma raširen. Hvar nudi nautičkom turizmu mir i spokojstvo sigurnih uvala i čistog mora. Na području otoka Hvara nautički turizam odvija se u dvije glavne marine na otoku – ACI marini „Palmižana“ u istoimenoj uvali na Paklinskim otocima te ACI marina „Vrboska“ na sjevernoj obali Hvara. Osim navedenih marina, na otoku postoje luke koje su prilagođene za manja plovila (luke Hvar, Stari Grad, Jelsa, Vrboska) te manja sidrišta u uvalama diljem otoka (uvala Vira, Stiniva, Sućuraj). U sklopu nautičkog turizma, valja spomenuti i kruzing turizam koji je također razvijen na otoku (Mihovilović i dr., 1995).

Pojam cikloturizam uključuje kratke izlete u okolicu destinacije, gdje se ruta putovanja obilazi zbog atraktivnosti okoline tijekom samog putovanja. Motivacija cikloturista najčešće uključuje uživanje u prirodi, druženje tijekom putovanja, a ne natjecateljski duh koji se javlja tijekom biciklističkih natjecanja koji spadaju u domenu sportskog turizma (Rabotić, 2013). Vožnja biciklom interesantnim krajolikom otoka Hvara vrlo je zanimljiva rekreacijska ponuda. Hvar posjeduje 13 biciklističkih staza sa ukupnom duljinom od 470 km (URL 4).

Jedan od selektivnih oblika turizma kojim je započelo razdoblje masovnog turizma na otoku Hvaru je kamping turizam. Pojava kamping turizma vezana je uz povratak prirodi kao posljedica nagle industrijalizacije Zapadne Europe (Vukonić, 2005). Danas na otoku postoji 10-ak kampova koji se nalaze u sljedećim naseljima: Jelsa (kampovi Holiday, Mina, Grebišće),

Stari Grad (kamp Jurjevac), uvala Vira (kamp Vira), Milna (kamp Mala Milna), Sveta Nedjelja (kamp Lilly), Ivan Dolac (kamp Paklina), Zavala (kamp Petarčica), Sućuraj (kamp Mlaska). Također, postoji uska veza između kamping turizma i naturizma koji se na otoku počinje razvijati od sredine prošlog stoljeća. Danas postoji jedan naturistički kamp na otoku – kamp Nudist u Vrboskoj te nekoliko naturističkih plaža (URL 5).

Party turizam može se definirati kao boravak mlađe populacije u destinaciji zbog zabave u noćnim klubovima te sličnih aktivnosti kojima zadovoljavaju vlastite potrebe za uživanjem. *Party* turizam u Hrvatskoj u odnosu na druge oblike turizma relativno je nova pojava. *Party* turizam na Hvaru posljednjih se godina pokazao kao vodeći oblik turizma po kojem je otok stekao svoj imidž te ga mnogi domaći i strani mediji nazivaju centrom mediteranskog *party* turizma. Kada se govori o *party* turizmu na Hvaru, vodeće središte je grad Hvar te Paklinski otoci gdje se nalazi nadaleko poznat klub *Carpe Diem* (Pavlović, 2019). Ovakav oblik turizma sa sobom nosi brojne negativne posljedice o kojima će biti riječ u završnom dijelu rada.

Ovo poglavlje će završiti kratkom analizom potencijalnih selektivnih oblika turizma na otoku. Prvi takav oblik selektivnog turizma je zdravstveni turizam. U današnje vrijeme, potrebno je staviti u kontekst zdravlje i turizam. Grad Hvar je odavno prijestolnica osnutka zdravstvenog turizma, što potvrđuje osnutak „Higijeničkog Društva Hvar“ preteču organiziranog zdravstvenog turizma. Zdravstveni turizam kao poseban oblik turističke ponude, unatoč bogatstvu prirodnih elemenata i dugogodišnjoj tradiciji na Hvaru još nije poprimio značajke poslovne i razvojne dimenzije turističke ponude otoka Hvara. Zdravstveni turizam može biti jedan od glavnih faktora poslovne ekspanzije. On je oblik ponude koji bi donio zavidan broj turističkih noćenja u hvarskoj pred i postsezoni.

Ruralni turizam je već sada vrlo zanimljiva ponuda. Gosti traže mir i duševni odmor podalje od urbanih sredina. Bavljenje ruralnim turizmom spriječilo bi izumiranje ruralnih naselja na otoku Hvaru. Otok Hvar pomalo nudi različite oblike ruralnog turizma. Kao primjer može se navesti Festival lavande koji se održava u manjim naseljima oko grada Hvara ili posjeti turista destilerijama lavande i ružmarina. Na sl. 15. prikazan je obilazak turista etno-eko sela Humac koje je podvrgnuto prilagodbi ruralnom turizmu još od 2014. godine.

Vjerski turizam, ne samo zbog blizine Međugorja, već zbog toga što se na Hvaru održavaju rijetko viđeni crkveni događaji npr. Dani „Velike sedmice“ koji obiluju bogatstvom crkvenih obreda kakvi se rijetko mogu naći.

Kongresni turizam daje sve više naznaka da organizatori kongresnih zbivanja traže ugodne, manje turističke sredine, podalje od velikih gradova i sivila svakodnevice. Kongresi se

uglavnom organiziraju izvan glavne turističke sezone što je hvarskom hotelijerstvu veoma važno (Zaninović, 2003).

Sl. 15. Turisti u obilasku etno-eko sela Humac

Izvor: Snimila Nika Fabijanović 20. 3. 2019. godine

5. UČINCI TURIZMA I ODRŽIVI TURIZAM NA OTOKU HVARU

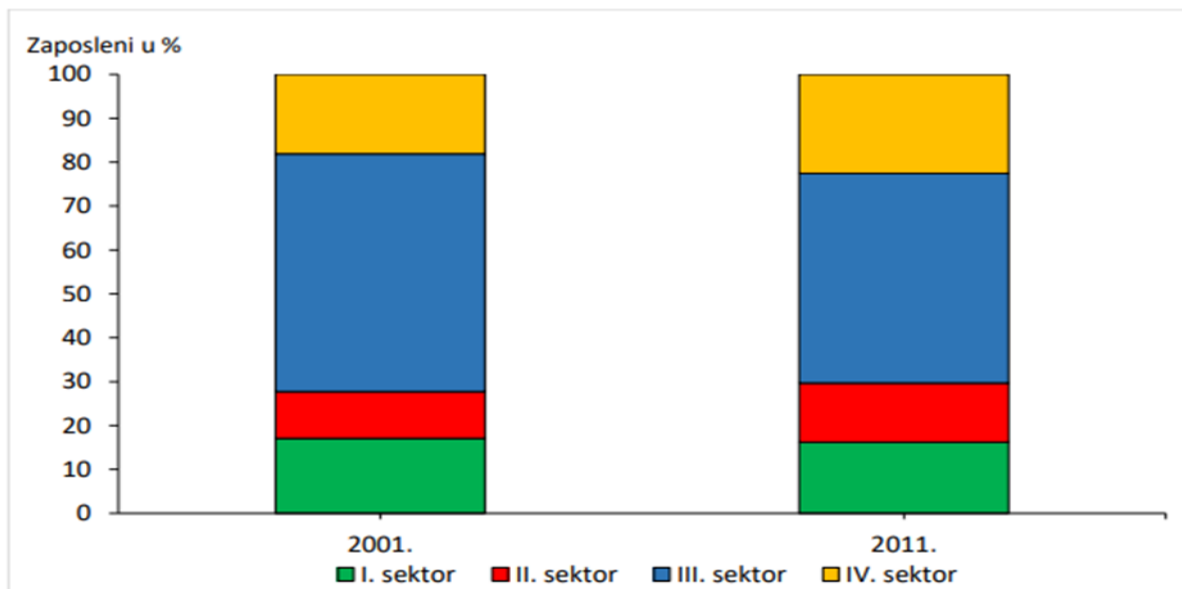
Turizam sa sobom nosi brojne pozitivne i negativne učinke, kako za turista, tako i za destinaciju koja ga razvija. Turizam može uzrokovati mnogo različitih učinaka. Jedan od bitnijih učinaka je ekonomski učinak, ali turizam može uzrokovati različite učinke na socijalni i kulturni aspekt života u određenoj destinaciji ili području.

5.1. Učinci turizma

Turizam je svakako najbitnija ekonomska djelatnost otoka Hvara te utječe pozitivno na gospodarstvo otoka. Pozitivan učinak turizma odražava se u: rastu zaposlenosti, otvaranju radnih mjesta, rastu prihoda, smanjenju nezaposlenosti, rastu životnog standarda i slično.

Analizira li se gospodarska struktura cijelog otoka 2001. i 2011. godine može se vidjeti dominacija tercijarnog sektora (sl. 16.). Tercijarni sektor, s turizmom kao najznačajnijom gospodarskom aktivnosti, obuhvaća 50 % aktivnog stanovništva. Godine 2011. dolazi do

porasta u kvartarnom sektoru zbog mogućnosti stalnog zaposlenja koju taj sektor pruža. Uz tu promjenu, vidi se blago povećavanje zaposlenog stanovništva u primarnom kao posljedica razvoja selektivnih oblika turizma, točnije ruralnog turizma. Stalni rast kvartarnih i tercijarnih djelatnosti vodi do ovisnosti lokalne ekonomije o turizmu.

Sl. 16. Gospodarska struktura otoka Hvara 2001. – 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Državni zavod za statistiku i Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011., Državni zavod za statistiku

Osim pozitivnih ekonomskih učinaka turizma, postoje i brojni pozitivni sociokulturni učinci turizma na otok. Turizam omogućuje očuvanje kulturne baštine, unapređuje stvaranje sportskih i zabavnih sadržaja koji nisu dostupni samo turistima, već i lokalnom stanovništvu. Na otoku Hvaru turizam potiče oživljavanje manjih ruralnih naselja te podizanje obrazovanosti lokalnog stanovništva u smislu educiranja turističkih djelatnika.

Uz brojne pozitivne učinke, turizam sa sobom nosi i brojne negativne učinke na otok. Veliki problem predstavlja ekološka degradacija. U tom smislu govori se o stihijskoj izgradnji u obalnom pojasu, problemu zbrinjavanja otpada, povećanju potrošnje vode, električne energije te otpadnih voda. Postoji stalna opasnost da se prilikom opterećenja u ljetnim mjesecima ne prekorači ekološki kapacitet okoliša i time oni trajno devastiraju, a upravo su prirodni turistički resursi glavni razlog dolaska turista na otok Hvar. Osim ekoloških problema, postoji problem velikih gužvi i buke u ljetnim mjesecima (Strategija razvoja grada Hvara, 2015). Također, Hvar je nadaleko poznat kao *party* destinacija. *Party* turizam sa sobom je donio porast kriminala, odnosno povećanje distribucije droge. Uz porast kriminala, situaciju otežava razuzdano ponašanje *party* turista koji često dolaze u sukob s lokalnim stanovništvom te krađe (URL 6).

5.2. Održivi turizam

Održivi razvoj turizma podrazumijeva oblik turizma koji udovoljava potrebama prisutnih turista i lokalnog stanovništva, istodobno čuvajući resurse budućeg naraštaja te podrazumijeva upravljanje resursima na način da se udovolje osnovni ekonomski, socijalni i estetski zahtjevi vezani uz istodobno očuvanje kulturnog integriteta, osnovnih ekoloških procesa i biološke raznolikosti. Devastacija prirode nastala je kao posljedica neplanske i dijelom nelegalne izgradnje turističke infrastrukture koja se odvijala kao posljedica stihijskog razvoja turizma na otoku. Potrebno je donošenje Prostornih planova čime bi se zaustavila daljnja devastacija prostora, a time osigurala zaštita okoliša čime bi se dugoročno zadovoljile potrebe turista, ali i osigurala egzistencija i kvaliteta života za lokalno stanovništvo (Strategija razvoja grada Hvara, 2015).

6. ZAKLJUČAK

Otok Hvar jedna je od poznatijih turističkih destinacija Hrvatske. Pojava modernog turizma u Hrvatskoj započinje upravo na otoku Hvaru još u 19. st. Svoju dugu turističku tradiciju temelji ponajprije na prirodnim atraktivnim faktorima, a zatim i na društvenim atraktivnim faktorima koji s vremenom imaju sve veći značaj. Otočni položaj i njegova izoliranost u odnosu na turističke destinacije na kopnu usporavaju turistički razvoj. Stoga je nužna bolja prometna povezanost kako bi otok postao još pristupačniji turistima. Otok Hvar podijeljen je na četiri administrativna područja, od kojih je za turizam najznačajniji Grad Hvar. Grad Hvar prednjači po broju turističkih dolazaka i noćenja u odnosu na ostala područja, što i nije začuđujuće s obzirom na činjenicu da je tamo započeo razvoj turizma na otoku. U strukturi dolazaka turista dominiraju strani turisti zbog činjenice da je otok Hvar destinacija koja je namijenjena za turiste višeg životnog standarda, pa se može reći da se radi o elitnom turizmu. Također, u strukturi smještajnih kapaciteta dominiraju ležajevi u privatnom vlasništvu što može upućivati na sezonalnost u turizmu. U prilog ovoj činjenici ide i da je glavni oblik turizma ljetni kupališni turizam. Osim kupališnog turizma, na otoku su razvijeni i neki selektivni oblici turizma, ali postoji još prostora za razvoj potencijalnih oblika turizma. Turizam je otoku Hvaru donio brojne pozitivne učinke, ali i one negativne. Kao jedan od najvećih negativnih učinaka ističe se ekološka degradacija. Stoga bi otok svoj turizam u budućnosti trebao temeljiti na održivom turizmu kako bi se dugoročno zadovoljile potrebe i turista i lokalnog stanovništva.

POPIS LITERATURE I IZVORA:

Literatura:

Belamarić, J., 2002: Otok Hvar, Turistička naklada d.o.o., Zagreb.

Blažević, I. (ur.), 1985: Turistička geografija za usmjereno obrazovanje, Školska knjiga, Zagreb.

Bognar, A., 1990: Geomorfološke i inženjersko-geomorfološke osobine otoka Hvara i ekološko vrednovanje reljefa, Geografski glasnik 52 (1), 49-65.

Čirjak, B.R., Mamut, M., 2017: Prirodno-geografske značajke otoka Hvara, Naše more: znanstveni časopis za more i pomorstvo, 64 (3), 81-91.

Kalinić, M., 2016: Manifestacijski portfolio otoka Hvara-stavovi posjetitelja i lokalnog stanovništva, Diplomski rad, Sveučilište u Splitu.

Magaš, D., 2013: Hidrogeografska obilježja, u: Geografija Hrvatske (ur. Feletar, D.), Meridijani, Zadar, 69-84.

Majnarić, M., 2003: S obale na najviši vrh, Biseri Jadrana 1 (1), 200-216.

Mihovilović, M., Cvitanić, A., Stojanoski, L., Marinčić, S., Prcić, M., Božičević, S., Peričić, Š., Selem, P., Petrić, M., 1995: Otok Hvar, Matica Hrvatska, Zagreb.

Novak, S.P., 2006: Hvar-mjesta, ljudi, sudbine, Matica Hrvatska, Zagreb.

Pavlović, K., 2019: Party turizam kao oblik omladinskog turizma; primjer Dalmacije, Diplomski rad, Sveučilište u Splitu.

Petrić, M., 2001: Hvarski turistički spomenar, Turistička zajednica grada Hvara, Hvar.

Rabotić, B., 2013: Selektivni oblici turizma, Visoka turistička škola strukovnih studija, Beograd Strategija razvoja grada Hvara, Ekonomski fakultet u Zagrebu, <http://www.hvar.hr/portal/wp-content/uploads/Strategija-razvoja-Grada-Hvara-do-2020..pdf>, 2015. (15.2.2020.)

Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije, 2018: Glavni plan razvoja turizma Splitsko-dalmatinske županije (2017-2027) sa strateškim i operativnim planom marketinga, Split.

Vukonić, B., 2005: Povijest hrvatskog turizma, Prometej, Zagreb.

Zaninović, V., 2003: Segmentacija i poticanje selektivnih oblika hvarskog turizma-spoj izvornog i modernog, Tour. hosp. manag. 9 (2), 271-288.

Izvori:

Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2013.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1996., Statističko izvješće 1028, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1997.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1997., Statističko izvješće 1056, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1998.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1998., Statističko izvješće 1079, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 1999.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 1999., Statističko izvješće 1105, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2000.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2000., Statističko izvješće 1135, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2001.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2001., Statističko izvješće 1163, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2002.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2002., Statističko izvješće 1196, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2003.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2003., Statističko izvješće 1229, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2004.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2004., Statističko izvješće 1265, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2005.

Promet turista u primorskim gradovima i općinama u 2005., Statističko izvješće 1297, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2006.

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2006., Statističko izvješće 1326, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2007.

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2007., Statističko izvješće 1354, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2008.

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2008., Statističko izvješće 1381, Državni zavod za statistiku, Zagreb, 2009.

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2009., Statističko izvješće 1409, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2010. (21.4.2020.)

Turizam u primorskih gradovima i općinama u 2010., Statističko izvješće 1437, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2011. (21.4.2020.)

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2011., Statističko izvješće 1463, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2012. (21.4.2020.)

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2012., Statističko izvješće 1492, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2013. (21.4.2020.)

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2013., Statističko izvješće 1516, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2014. (21.4.2020.)

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2014., Statističko izvješće 1540, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2015. (21.4.2020.)

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2015., Statističko izvješće 1565, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2016. (21.4.2020.)

Turizam u primorskim gradovima i općinama u 2018., Statističko izvješće 1640, <https://www.dzs.hr/>, Zagreb, 2019. (21.4.2020.)

Internetske stranice:

URL 1: More i krš, <http://www.dalmatian-nature.hr/Home>, (22.2.2020.)

URL 2: OTVARA SE OBNOVLJENO HVARSKO KAZALIŠTE-Dalmacija danas, <https://www.dalmacijadanas.hr/otvara-se-obnovljeno-hvarsko-kazaliste-pogledajte-kako-izgleda-i-sto-je-na-programu/>, (3.4.2020.)

URL 3: Hvar info.com, <https://www.hvarinfo.com/hr/>, (23.2.2020.)

URL 4: Dalmatia-bike.com, https://www.dalmatia-bike.com/filter-staza/?keyword=®ija=otok-hvar&tezina=&tip_staze, (10.4.2020.)

URL 5: Visit Hvar Island, <https://www.otok-hvar.hr/kampovi.php>, (11.4.2020.)

URL 6: S turizmom raste i kriminal, a najčešće su krađe: Odakle nam dolaze žrtve razbojstava, a odakle lopovi?, tportal, <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/s-turizmom-raste-i-kriminal-a-najcesce-su-krađe-odakle-nam-dolaze-zrtve-razbojstava-a-odakle-lopovi-foto-20190810>, (18.4.2020.)

POPIS SLIKA I TABLICA:

Popis slika:

Sl. 1. Geografski položaj otoka Hvara.....	1
Sl. 2. Pogled na najviši vrh otoka–Svetog Nikolu i kapelcu sv. Nikola.....	2
Sl. 3. Špilja Sv. Nedilja s kapelicom Gospe od Snijega.....	3
Sl. 4. Unutrašnjost Grapčeve špilje	4
Sl. 5. Vinogradi u okolici Ivan Dolca	6
Sl. 6. Turisti u destileriji lavande i ružmarina u Humcu	7
Sl. 7. Dominikanski samostan iz 15. st. na otoku Šćedro	8
Sl. 8. Središnji hvarski trg–Trg sv. Stjepana.....	9
Sl. 9. Trajektno pristanište u naselju Sućuraj.....	12
Sl. 10. Broj turista u naseljima otoka Hvara 1929., 1930., 1931., 1938. i 1939. godine.....	15
Sl. 11. Broj turističkih dolazaka u administrativna područja otoka Hvara 1996.-2015. godine.....	18
Sl. 12. Struktura dolazaka domaćih i stranih turista u administrativna područja otoka Hvara 2018. godine.....	19
Sl. 13. Struktura dolazaka i noćenja stranih turista u Gradu Hvaru prema glavnim emitivnim državama 2018. godine.....	20
Sl. 14. Smještajni kapaciteti u administrativnim područjima na otoku Hvaru 2018. godine.....	21
Sl. 15. Turisti u obilasku etno-eko sela Humac.....	24
Sl. 16. Gospodarska struktura otoka Hvara 2001. - 2011. godine.....	25

Popis tablica:

Tab. 1. Broj postelja u administrativnim područjima otoka Hvara 2018. godine.....	20
---	----